

YABANCI UYRUKLULARA EĞİTİM VEREN ÖĞRETMENLERİN MANEVİ VE İNSANI DEĞERLERİ*

Mehmet KAHRAMAN

Bilim Uzmanı

Milli Eğitim Bakanlığı

kahraman44km@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0934-7070>

Muhammet Aykuthan ULUSOY

Dr. Öğr. Üyesi

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

aykuthan.ulusoym@kilis.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0045-3942>

DOI: 10.31834/ortadoguvegoc.1569437

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 17 Ekim/ 17 October 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 2 Aralık / 2 December 2024

Yayın Tarihi / Published: 26 Aralık / 26 December 2024

Yayın Sezonu / Pub Season: Aralık / December

Atıf / Cite: Kahraman, M. ve Ulusoy, M.A. (2024). Yabancı Uyruklulara Eğitim veren Öğretmenlerin Manevi ve İnsani Değerleri. Ortadoğu ve Göç, 14(2). ss. 177-212.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and checked via a plagiarism detector.

*Bu çalışma, Mehmet KAHRAMAN'ın Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Aykuthan ULUSOY'un danışmanlığında 2024 yılında tamamladığı "Suriyeli öğrencilere eğitim veren sosyal bilgiler öğretmenlerinin manevi ve insani değer eğilimlerinin incelenmesi: Gaziantep örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden faydalanarak hazırlanmıştır.

Öz

Bu çalışmanın amacı sınıfında yabancı uyruklu öğrenci bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin manevi ve insani değerlerinin incelenmesidir. Çalışma özelinde yabancı uyruklu öğrencileri, ülkelerinde meydana gelen iç savaşın ardından Türkiye'ye sığınmış ve geçici koruma statüsünde bulunan Suriye uyruklu öğrenciler temsil etmektedir. Çalışma, tarama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu Gaziantep ili Şehitkamil ve Şahinbey ilçesindeki ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Yapılan çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve Güneş (2015) tarafından geliştirilen manevi insani değerler ölçeği (MİDÖ) kullanılmıştır. Elde edilen bulguların analizi neticesinde çalışmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetleri ile MİDÖ puanları arasında kadın öğretmenler lehinde anlamlı farklılıklar görülmüştür. Öğretmenlerin muhatap olduğu sınıflardaki yabancı uyruklu öğrenci sayısı arttıkça MİDÖ puanlarında azalma olduğu belirlenmiştir. Lisansüstü eğitim alan, değerler eğitimi ile alakalı kitap okuyan ve değerler eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitim alan öğretmenlerin MİDÖ puanları lisansüstü eğitim almayan, değerler eğitimi kapsamında kitap okumamış olan ve değerler eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitime katılmamış öğretmenlere göre daha yüksektir. Türkiyede mevcut bulunan yabancı uyrukluların ülkelerine gitme ve kalma durumlarına ilişkin kanaatlerle MİDÖ puanları arasında anlamlı farklılıklara rastlanmış, “Yabancı Uyruklular hemen gitsinler” şeklinde kanaat bildiren katılımcıların puanları “Yabancı Uyruklular uygun zamanda gitsinler” diyen katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüş bu durumun olası nedenleri literatür bağlamında tartışılmıştır. Elde edilen

sonuçlar literatür yardımı ile tartışılmış bunun sonucunda politika yapıcılara, alanda çalışan öğretmenlere ve daha sonra konu ile ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeli Öğrenci, Yabancı Uyruklu Öğrenci, Değer, Değerler Eğitimi.

SPIRITUAL AND HUMAN VALUES OF TEACHERS TEACHING FOREIGN NATIONALS

Abstract

The aim of this study is to examine the spiritual and human values of social studies teachers who have foreign students in their classrooms. Foreign students refer to Syrian students. Survey method was used in the research. The study group consists of social studies teachers working in secondary schools in şehitkamil and şahinbey districts in Gaziantep. In the study, the personal information form developed by the researcher and the spiritual human values scale (MİDÖ) developed by Güneş (2015) were used as data collection tools. According to the results of the study, female teachers had higher scores on the MİDÖ than male teachers. As the number of foreign students in the classes increases, the scores on the MİDO decrease. Teachers who received postgraduate education, read books related to values education, and received in-service training on values education had higher scores on the MİDÖ. There are significant differences between the teachers' opinions about the foreign nationals' going or staying and the scores of MİDÖ. The scores of the participants who stated that “Foreign nationals should leave immediately” were higher

than the scores of the participants who stated that “Foreign nationals should leave at the appropriate time”. After explaining the results obtained, recommendations were made to policymakers, teachers, and researchers.

Keywords: Migration, Syrian Student, Foreign Student, Value, Values Education.

Giriş

Kıymet hükümlerinin (değerler) insan davranışının ortaya çıkmasında önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir. Güngör (2010), insan davranışlarının gerisinde değer olarak ifade edilen bir takım zihni yapıların bulunduğunu ifade ederken insanın bilişsel olarak anılarla, sosyal olarak öğrenmelerle, davranışsal olarak cezadan kaçınıp ödülü arayarak kendi dünyasında oluşturduğu değer sisteminin etkileri ile davranışı ortaya koyduğuna işaret etmiştir. Farabi ise, değer sahibi insanı tanımlarken bilgili ve idrakli olmak üzerinde durmuştur (akt. Karacoşkun, 2013). Bu tanımlama insanın kıymet hükümlerini tecrübeler sayesinde edindiğini ve diğer canlılardan farklı olarak idrak mekanizması sayesinde bilgiyi içselleştirip davranış haline getirdiğini göstermektedir. Gerçekten de durum öyledir. İnsan çeşitli etkilerle kendisine bir sınır çizer ve bu sınır onun kıymet hükümlerini kapsamaktadır. İçinde bulunduğu toplumun kıymetleri ile kendi oluşturduğu kıymetler uyum gösterirse hayatını mutlu bir şekilde devam eder. Toplumun kıymetleri ile kendisinin kıymetleri arasındaki muhtemel uyumsuzluk ise problem yaşamaya açık alanlar oluşturabilir. Uyum olarak ifade edilen bu kavram, çatışmalar ortaya çıksa bile bu çatışmalarla birlikte yaşayabilme becerisini muhtevasında barındırmaktadır. Bununla birlikte değerlerin bireyin içinde yaşadığı toplumun

değerlerini yansıttığı da göz ardı edilmemelidir (Hökeleki, 2013). Meselenin bu denli girift oluşu, değerlerin önemini gözler önüne serer. İnsan, etkilenen ve etkileyen bir varlıktır. Onun birtakım değerlere sahip olması, sahip olduğu bu değerlerin toplumun normları ile uygunluk göstermesi halinde medeniyetin oluşmasında insanın etkisini akıllara getireceği ifade edilebilir. Milletlerin insanlardan müteşekkil topluluklar olması münasebetiyle de insanların değer mekanizmalarının millet oluşumunda etki ettiği ifade edilebilir.

İnsanın kıymet hükümlerini oluştururken maneviyatından, kendisine ve diğer kimselere sevgi ve saygısından, çevresinde olup bitenlere karşı duyarlılığından etkilenmektedir. Maneviyat olarak ifade edilen kavram, insanın kendinin üstünde bir gücün varlığına inanması ve hayatını bu güç önünde sebil etmesi olarak ifade edilebilir. Nitekim her birey bir şeyler elde etmek için yaşar. Bireyin elde etmek için çaba sarf ettiği ve davranışlarını elde etmek istediği şey için ortaya koyduğu durumlar o bireyin maneviyatını oluşturmaktadır. “Neyi en çok seviyorsanız tanrınız odur” genel kabulü, insanların manevi değerleri olduğuna işaret etmektedir. İnsan, elde etmek istediği şeyi ülkü edinir ve davranışlarını bu çerçevede şekillendirir. Yapılan bir araştırmada insanın yaşamına yön veren başlıca değerlerin manevi değerler olduğu

ifade edilmektedir (Yazar, 2016). Literatür incelendiğinde manevi değerlerin dini değerlerle karıştırılması gibi bir durum söz konusudur. Dini değerler manevi değer kapsamına girerken her manevi değer dini değer değildir. Literatürde manevi değerlerin sorumluluğu arttırdığı (Özdem vd., 2020) çok kültürlülük, demokratik vatandaşlık ve insan haklarına ilişkin tutumların oluşumunda önemli faktörlerden olduğu ifade edilmektedir. (Ünal ve Kartopu, 2022). Bütün insanlığı ilgilendiren değerlerin de olduğu söylenebilir. Misalen ahlaklı olmak değeri, kadim geleneklerden tutun da vahye dayalı dinlere kadar bütün sistemlerde önemli görülmüş ve kazanılması gereken bir haslet olduğu bilinmektedir. Yıldız'ın (2017) yaptığı çalışmada, değerler eğitimi grup rehberliğinin üniversite öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeylerini anlamlı bir biçimde artırdığının ifade edilmesi ise insani değer kazandırmanın ahlakı olumlu olarak etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu sonuca ek olarak insani değerlerin siber zorbalığı (Peker ve İskender, 2015) ve teknoloji kullanımını azalttığı (Erses ve Müezzın, 2018), öz yeterliliği (Yılmaz vd. 2022), dostluk ve çocuk sevmeye düzeylerini arttırdığı (Gadan ve Küçükali, 2018) ifade edilmektedir.

Göç meselesinin çağdaş dünyada önemli bir sorun alanı olduğu ve bu nedenle bilimsel araştırmaların konusu içerisine girdiği ifade edilmektedir (Güloğlu, 2021). Bu durum son

yıllarda daha fazla gündem haline gelmiştir. Ülkemizde mevcut bulunan yabancı uyruklu kimselerin hayatın birçok noktasında fark edilir bir halde olduğu görülmektedir. Bu durum hem göç eden kimseleri hem de yerel unsurları etkilemektedir. Göç eden kimselerin sayılarının azımsanmayacak derece fazla oluşu, göçün üzerinden uzun zaman geçmiş olması, göçle ilgili istihdam politikalarının millet üzerindeki olumlu/olumsuz etkileri konu hakkındaki merakı artırdığına işaret olabilir. Göç gerçeğinin ön planda olduğu illerden biri de Gaziantep'tir. Nitekim yabancı uyruklu kimselerin yaşadığı şehirlerarasında ikinci sırada Gaziantep'in olduğu (430.129) sınır bölgesine yakınlık ve sanayinin gelişmişliği sayesinde ekonomik fırsatlar ve iş imkânları sunduğu bu sebeple fazlaca göç aldığı ifade edilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023). Bu sıklık istihdamdan barınmaya, alt yapıdan ulaşım, sağlıktan eğitime kadar, birçok alanda olumlu ya da olumsuz etkisini gösterebilir. Efe vd. (2022) yaptıkları çalışmada göçün bahsi geçen konu alanları üzerinde olumlu ya/ya da olumsuz etkileri olduğunu ifade etmektedir. Eğitim yoluyla elde edilen kazanımların nesilden nesle aktarılması, millete ait hasletlerin öğretilmesi yani eğitimin geleceği etkilemesi durumu münasebetiyle bu alanların arasından eğitim meselesinin daha ön planda olması beklenmektedir. Araştırmaya esas konular insanın değer

sistemi, göç, kültür, millet ve davranış değişimi olunca eğitim ortamlarının bu konular ile ilişkisi araştırma mecrasını eğitim faaliyetlerine daha fazla çekmektedir. Nitekim eğitimin, bahsi geçen durumlar üzerinde yürütölen faaliyetler olduğu ifade edilebilir. Göç konusu değerler ve eğitim kapsamında değerlendirildiğinde öğretmenlerin manevi ve insani değerlerinin ne düzeyde olduğu daha fazla önem taşıır hale gelmektedir. Nitekim değerlerin aktarımı ve davranışlara kazandırılması aile, toplum ve eğitim üçgeninde sürdürölmektedir. Göç sonucunda farklı kültürlerin bir arada olması değerlerin davranışları şekillendirmesi sayesinde sürmektedir. Asar vd. (2022), değerler eğitimi uygulamalarının öğrenciler üzerinde kişisel gelişimlerine katkı sağlama, çevreye karşı hoşgörölü olma, ahlaki duyarlılığı artırma gibi birçok olumlu etkisinin olduğunu ifade ettikleri görölmektedir. Türkiye yüzyılı maarif modeli ile birlikte değerlerin aktarımı her ne kadar bütün alanları ilgilendirse sistemli biçimde verilmesi sosyal bilgiler dersi ile sürdürölmektedir. Bu meselenin ayırıcı hususu sosyal bilgiler dersindeki öğrenme alanlarının bir arada yaşamak ve ortak mirasa yani kültöre duyarlı olmaktan kaynaklandığı ifade edilebilir. Nitekim bu durum yeni öğretim programında öğrencilerin kendilerini, toplumu, çevreyi ve geçmişı keşfederek anlamalarını sağlamak şeklinde ifade edilmiştir

(MEB, 2024). Bu vesile ile Sosyal bilgiler dersi de, toplum içerikli bir ders olması ve değerlerin aktarılması bakımından önemli bir yere sahiptir (Kan, 2010)

Yapılan çalışma ile sınıfında yabancı uyruklu öğrenci bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin manevi ve insani değerleri incelenmiştir. Bu genel amaç çerçevesinde bazı alt problemler ortaya çıkmaktadır. Bunlar,

- 1- Öğretmenlerin cinsiyetleri ile manevi ve insani değer eğilimleri arasında farklılık var mıdır?
- 2- Muhatap olunan sınıflardaki mevcut yabancı uyruklu öğrenci sayısı ile öğretmenlerin manevi ve insani değer eğilimleri arasında farklılık var mıdır?
- 3- Öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapma durumlarına göre manevi ve insani değer eğilimleri arasında farklılık var mıdır?
- 4- Öğretmenlerin değerler eğitimi kapsamında kitap okumuş olma durumuna göre manevi ve insani değer eğilimleri arasında farklılık var mıdır?
- 5- Öğretmenlerin değerler eğitimi kapsamında hizmetçi eğitim alıp almama durumuna göre manevi ve insani değer eğilimleri arasında farklılık var mıdır?

6- Öğretmenlerin uyruklu kimselerin ülkelerine geri dönme durumları hakkındaki kanaatleri ile manevi ve insani değer eğilimleri arasında farklılık var mıdır?

Yöntem

Yapılan çalışma nicel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlanmıştır. Nicel araştırmalar, gerçekliği araştırmacıdan bağımsız olarak gören, kendi dışında olan gerçekliğin nesnel olarak gözlenip ölçülüp analiz edilebileceğine kabul eden araştırma türüdür (Büyüköztürk vd., 2022).

Araştırma Modeli

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerleri kazandırılması kapsamındaki önemli rollerinden hareketle hali hazırdaki değer sistemlerinin ne durumda olduğu önem kazanmaktadır. Bu sebeple sosyal bilgiler öğretmenlerinin manevi ve insani değerlerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışma, tarama araştırması yöntemi kullanılarak modellenmiştir. Tarama araştırmaları bir konuya ya da ola ya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara görece daha büyük örneklemeler üzerinde yapılan (Büyüköztürk vd., 2022), olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan araştırmalardır (Tanrıöğen, 2009). Bu modelin tercih

edilmesindeki amaç, manevi ve insani değerlerin sosyal bilgiler öğretmenlerinde ne düzeyde olduğunun belirlenmesidir.

Çalışma Grubu

Yapılan çalışmada çalışma grubunun belirlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerinden hareket edilmiştir. Bu amaçla <https://mebbis.meb.gov.tr/kurumlistesi.aspx> adresindeki veriler kullanılmıştır. Bahsi geçen verilere göre Gaziantep ili Şehitkamil ve Şahinbey ilçesinde 293 ortaokul olduğu ifade belirtilmektedir. Ek olarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sayısının tespiti için İl Milli Eğitim Müdürlüğünden 815 öğretmenin istihdam edildiğine ilişkin bilgi alınmıştır. Bu iki veriden hareketle Cohen ve arkadaşlarının (2018) örneklem büyüklüğü hesaplama tablosu kullanılmış %95 güven aralığı kullanılmak suretiyle asgari ulaşılabilecek okul sayısının 168, örneklem sayısının 269 olması gerektiğine karar verilmiş çalışma sonucunda evrenin %43'üne ulaşılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Görev Yaptığı İlçe

	N	%
Görev Yaptığı İlçe	Şahinbey	163 46,8
	Şehitkamil	81 53,2
Total	348	100

Katılımcıların görev yaptığı ilçe dağılımları incelendiğinde %46,8'inin Şahinbey ilçesinde, %53,2'sinin Şehitkamil ilçesinde görev yaptığı görülmektedir. Dağılımın birbirine yakın olması iki merkez ilçesi bulunan Gaziantep ilinin birbirine yakın düzeyde temsil edildiğini göstermektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetleri

	N	%	
Cinsiyet	Erkek	196	56,3
	Kadın	152	43,7
	Total	348	100

Katılımcıların cinsiyetleri incelendiğinde %56,3'ünün erkek, 43,7'sinin kadın olduğu görülmektedir. Sonuçlar her iki cinsin birbirine yakın düzeyde temsil edildiğini göstermektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Muhatap Oldukları Sınıflardaki Yabancı Uyruklu Öğrenci Mevcudu

	N	%	
Mevcut	0-50	173	49,7
	51-100	81	23,3
	100'den Fazla	94	27,0
	Total	348	100

Katılımcıların muhatap oldukları sınıflardaki yabancı uyruklu öğrenci mevcudu incelendiğinde %49,7'sinin sınıfında 0-50

arasında, %23,3'ünün sınıfında 51-100 arasında yabancı uyruklu öğrenci bulunduğu görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Lisansüstü Eğitim Yapma Durumu

		N	%
Lisansüstü Eğitim	Lisansüstü Eğitim Yaptı	58	16,7
	Lisansüstü Eğitim Yapmadı	290	83,3
	Total	348	100

Katılımcıların lisansüstü eğitim yapma durumları incelendiğinde %16,7'sinin lisansüstü eğitim yaptığı, buna karşın %83,3'ünün lisansüstü eğitim yapmadığı görülmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı bir üst öğretim basamağını görmemiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Değerler Eğitimi ile İlgili Kitap Okuma Durumu

		N	%
Değerler Eğitimi	Okudum	253	72,7
Kitap Okuma Durumu	Okumadım	95	27,3
	Total	348	100

Katılımcıların değerler eğitimi ile ilgili kitap okuma durumları incelendiğinde %72,7'sinin konu ile ilgili kitap okuduğu buna karşın %27,3'ünün değerler eğitimi kapsamında bir kitap okumadığı görülmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin

büyük bir kısmı değerler eğitimi kapsamında bir kitap okumuştur.

Tablo 6. Katılımcıların Değerler Eğitimi ile İlgili Hizmetiçi Eğitime Katılma Durumu

		N	%
Değerler Eğitimi	Katıldım	274	78,8
	Katılmadım	74	21,2
Hizmetiçi	Total	348	100

Katılımcıların değerler eğitimi kapsamında hizmetiçi eğitim alma durumları incelendiğinde %78,8'inin konu ile ilgili hizmetiçi eğitim aldığı buna karşın %21,2'sinin değerler eğitimi kapsamında hizmetiçi eğitim almadığı görülmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı değerler eğitimi kapsamında hizmetiçi eğitime katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik durumlarının ve yabancı uyruklu kimselerin ülkelerine geri dönme durumları hakkındaki kanaatlerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Bu kapsamda görev yaptıkları ilçe, cinsiyetleri, muhatap oldukları sınıflarda bulunan yabancı uyruklu öğrenci sayısı, lisansüstü eğitim yapma durumları, değerler eğitimi ile ilgili kitap okuma

durumları ve yabancı uyruklarının ülkelerine geri dönme durumları hakkındaki görüşleri ile ilgili bilgi toplanmıştır.

Manevi İnsani Değerler Ölçeği

Manevi ve insani değerler ölçeği Güneş (2015) tarafından geliştirilmiştir. 23 maddesi ve 4 alt boyutu bulunan ölçeğin ters maddesi bulunmamaktadır. Manevi değerler, sevgi, duyarlılık ve saygı alt boyutlarının bulunduğu ölçeğin puanlaması, alt boyutların kendi içinde veya bütün maddelerden elde edilen puanların toplanması şekliyle yapılmaktadır. Her bir alt boyuttan veya ölçeğin toplamından alınan puanlar yükseldikçe ölçülmek istenen özelliğe ait puanların yükseldiği ifade edilmektedir. Ölçek geliştirilme aşamasında Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları manevi değerler için 0,86, sevgi için 0,73, duyarlılık için 0,70 ve saygı için 0,65, ölçeğin tamamı için 0,84 olarak bulunmuştur.

Bulgular

Tablo 7. Katılımcıların Cinsiyetleri ile Manevi İnsani Değer Puanları Arasındaki Farklılıklar

		N	X	t	df	p
Manevi Değerler	Erkek	196	50,1888	-	346	,224
	Kadın	152	51,4605	1,218		
Sevgi	Erkek	196	14,1020	-	346	,047
	Kadın	152	14,4342	1,992		
Duyarlılık	Erkek	196	23,2041	-	346	,044
	Kadın	152	23,7632	2,023		
Saygı	Erkek	196	17,0408	-,545	346	,586
	Kadın	152	17,2237			
Toplam	Erkek	196	104,5357	-	346	,115
	Kadın	152	106,8816	1,579		

Cinsiyet değişkeni ile MİDÖ puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız değişkenler için t testi yapılmış olup yapılan analiz neticesinde MİDÖ'nün sevgi alt boyutunda kadın katılımcılar lehinde anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Kadın katılımcıların sevgi puanları erkek katılımcılara nazaran anlamlı biçimde daha yüksektir.

Tablo 8. Öğrenci Mevcudu ile Manevi İnsani Değer Puanları Arasındaki Farklılıklar

		df	F	p	Post Hoc
Manevi Değerler	Grupiçi	2			
	Gruplararası	345	3,702	,026	1<2,3
	Toplam	347			
Sevgi	Grupiçi	2			
	Gruplararası	345	8,980	,000	1<2,3
	Toplam	347			
Duyarlılık	Grupiçi	2			
	Gruplararası	345	10,028	,000	1<2,3
	Toplam	347			
Saygı	Grupiçi	2			
	Gruplararası	345	3,185	,043	1<2
	Toplam	347			
MİDÖ Toplam	Grupiçi	2			
	Gruplararası	345	7,196	,001	1<2,3
	Toplam	347			

Katılımcıların muhatap oldukları yabancı uyruklu öğrenci mevcudu ile MİDÖ puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla varyans analizi testi yapılmış olup hem alt boyutlar hem de ölçek toplam puanı bakımından anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Ortaya çıkan farklılığın hangi

gruplar arasında olduğunu belirlemek için LSD analizleri yapılmış (Post Hoc) muhatap olduğu sınıflarda 0 ila 50 arasında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenlerin MİDÖ puanlarının anlamlı olarak diğer gruplardan daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu duruma ek olarak muhatap olduğu sınıflarda 51 ila 100 arasında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenlerin MİDÖ puanları da sınıflarda 100'den fazla arasında yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenlerden daha düşüktür.

Tablo 9. Lisansüstü Eğitim Alma Durumu ile Manevi İnsani Değer Puanları Arasındaki Farklılıklar

	N	X	t	df	p
Lisansüstü					
Eğitim	132	14,4848			
Sevgi			2,251	346	,025
Lisansüstü					
Eğitim	216	14,1019			
Yapmadı					

Katılımcıların lisansüstü eğitim alma durumu ile MİDÖ puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız değişkenler için t testi yapılmış olup yapılan analiz neticesinde MİDÖ'nün sevgi alt boyutunda lisansüstü eğitim alan katılımcılar lehinde anlamlı farklılıklar olduğu

belirlenmiştir. Lisansüstü eğitim alan katılımcıların sevgi puanları lisansüstü eğitim almayan katılımcılara nazaran anlamlı biçimde daha yüksektir.

Tablo 10. Değerler Eğitimi Kapsamında Kitap Okumuş Olma Durumu ile Manevi İnsani Değer Puanları Arasındaki Farklılıklar

		N	X	t	df	p
Manevi Değerler	Evet					
	Okudum	253	52,1858			
	Hayır			4,675	346	,000
	Okumadım	95	46,9053			
Sevgi	Evet					
	Okudum	253	14,4190			
	Hayır			3,429	346	,000
	Okumadım	95	13,7895			
Duyarlılık	Evet					
	Okudum	253	23,6798			
	Hayır			2,770	346	,000
	Okumadım	95	22,8316			
Saygı	Evet					
	Okudum	253	17,3953			
	Hayır			2,720	346	,000
	Okumadım	95	16,3895			
Toplam	Evet					
	Okudum	253	107,6798			
	Hayır			4,833	346	,000
	Okumadım	95	99,9158			

Katılımcıların değerler eğitimi kapsamında kitap okumuş olma durumları ile MIDÖ puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız değişkenler için t testi yapılmış olup hem alt boyutlar hem de ölçek toplam puanı bakımından anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde değerler eğitimi kapsamında kitap okuduğunu ifade eden katılımcıların MIDÖ puanlarının bütün alt boyutlarda ve ölçek toplam puanında daha yüksek olduğu görölmektedir.

Tablo 11. Hizmetiçi Eğitime Katılma Durumu ile Manevi İnsani Değer Puanları Arasındaki Farklılıklar

		N	X	t	df	p
Manevi Değerler	Evet Katıldım	274	52,2445	5,832	346	,000
	Hayır Katılmadım	74	45,1892			
Sevgi	Evet Katıldım	274	14,5620	7,920	346	,000
	Hayır Katılmadım	74	13,0811			
Duyarlılık	Evet Katıldım	274	23,9307	7,220	346	,000
	Hayır Katılmadım	74	21,6622			
Saygı	Evet Katıldım	274	17,5438	5,069	346	,000
	Hayır Katılmadım	74	15,5541			
Toplam	Evet Katıldım	274	108,2810	7,657	346	,000
	Hayır Katılmadım	74	95,4865			

Katılımcıların değerler eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitime katılma durumları ile MİDÖ puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız değişkenler için

t testi yapılmış olup hem alt boyutlar hem de ölçek toplam puanı bakımından anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde değerler eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitime katıldığını ifade eden katılımcıların MİDÖ puanlarının bütün alt boyutlarda ve ölçek toplam puanında daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Yabancı Uyrukluların Ülkelerine Geri Dönme Durumlarıyla İlgili Görüşler ile Manevi İnsani Değer Puanları Arasındaki Farklılıklar

		N	X	t	df	p
Manevi Değerler	Hemen gitsinler	234	53,0214	6,117	314	,000
	Uygun zamanda gitsinler	82	46,4268			
Sevgi	Hemen gitsinler	234	14,5940	6,039	314	,000
	Uygun zamanda gitsinler	82	13,4512			
Duyarlılık	Hemen gitsinler	234	23,9872	5,417	314	,000
	Uygun zamanda gitsinler	82	22,2927			
Saygı	Hemen gitsinler	234	17,6154	3,773	314	,000
	Uygun zamanda gitsinler	82	16,1585			
Toplam	Hemen gitsinler	234	109,2179	6,856	314	,000
	Uygun zamanda gitsinler	82	98,3293			

*Sorulan sorudaki “Yabancı uyruklular gidip gitmemeye kendileri karar vermeli (9), Hiçbir cümleye katılmıyorum (20),

Gitmelerine gerek yok (3)” seçenekleri uygun dağılıma izin vermeyeceğinden hareketle veri setinden çıkarılmıştır.

Katılımcıların yabancı uyruklu kimselerin ülkelerine geri dönme durumları hakkındaki görüşleri ile MİDÖ puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız değişkenler için t testi yapılmış olup hem alt boyutlar hem de ölçek toplam puanı bakımından anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde yabancı uyrukluların hemen gitmeleri gerektiğini düşünen katılımcıların MİDÖ puanlarının bütün alt boyutlarda ve ölçek toplam puanında daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetleri ile MİDÖ sevgi puanları arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Ortalamalar incelendiğinde kadın katılımcıların puan ortalamalarının erkek katılımcılara nazaran daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durumun kadınların anaç yapısından kaynaklandığını akıllara getirmektedir. Başçı (2012) ve Can (2008) değerler eğitime ilişkin öğretmenler görüşlerini araştırdıkları çalışmalarında kadınların lehine anlamlı farklılıklar olduğunu ifade etmektedir. Bahsi geçen çalışma sonuçlarına göre kadınların erkeklere nazaran değer eğitime daha yatkın olduğu sonucu

çıkılmaktadır. Kadınların aileye ve sosyal çevreye karşı daha duyarlı olmaları şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin muhatap oldukları sınıflarda yabancı uyruklu öğrenci sayısı ile MİDÖ puanları arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Elde edilen anlamlı farklılıkların MİDÖ'nün bütün alt boyutlarında ve ölçek toplam puanında olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin muhatap oldukları sınıflarda yabancı uyruklu öğrenci sayısı arttıkça MİDÖ puanlarından azalma olduğu belirlenmiştir. Bu durumun öğrenci sayısının artmasına bağlı olarak sabır gösterme davranışının azalmasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Bu duruma ek olarak bir sınıfta yabancı uyruklu öğrenci sayısının artmasının uyum ve iletişim problemlerinin artmasına da işaret edebileceği ifade edilebilir. Bulut vd. (2018) yaptıkları çalışmada eğitim öğretim kapsamında karşılaşılan problemler arasında iletişimle alakalı meseleler de olduğu ifade edilmektedir. Özenç ve Saat (2019) bu duruma benzer bir şekilde yabancı uyruklu öğrencilerin de bulunduğu bir sınıf ortamında dil problemlerinin olmasının sınıf içi iletişimi olumsuz yönde etkileyebileceğini ifade etmektedir. Aykırı (2017) ile Uzun ve Bütün (2016) yaptıkları çalışmalarda yabancı uyruklu öğrencilerin uyum problemlerini aşmaları için dil probleminin ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmektedir. Literatürde ortaya konan bu durumlar yapılan

çalışmanın sonuçları hakkında fikir verebilir. Nitekim sadece yabancı uyruklu öğrenci olarak belirtilmesi bile sınıf mevcudunun artması eğitim öğretim faaliyetlerinin kalitesini etkileyecektir. Bu durum yabancı uyruklu öğrenciler kapsamında yaşanması muhtemel problemlerle birleştiğinde değer algısındaki düşüşü açıklar niteliktedir.

Öğretmenlerin lisans üstü eğitim alma durumları ile MİDÖ sevgi puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Lisansüstü eğitim alanların sevgi puanları lisansüstü eğitim almayanlara göre daha yüksektir. Elde edilen bu sonuç, yükseköğretim kurumlarının öğretmenlerin alan gelişimlerini desteklemek ve onları uzman hale getirmek için ortaya koyduğu gayretlerin olumlu katkı sağladığını düşündürmektedir. Nitekim Baş (2013) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin lisansüstü eğitimden beklentilerini ifade ederken kişisel faydaların önemi üzerinde durmaktadır. Alabaş vd. (2012) ise, öğretmenlerin lisansüstü eğitim alma durumlarının kişisel gelişimi etkileyen bir faktör olduğunu belirtmiştir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili kitap okumuş olma durumları ile MİDÖ puanları arasında bütün alt boyutlar ve ölçek toplam puanı kapsamında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Değerler eğitime ile ilgili kitap okuyan öğretmenlerin puanları bu konu hakkında kitap okumayan

öğretmenlerin puanlarından daha yüksektir. Kitap okumanın entelektüel bir etkinlik olduğundan hareketle bilgi sahibi olanların farkındalıklarının bilgi sahibi olmayanlara göre daha yüksek olması beklenmektedir. Şahiner (2005) yaptığı çalışmada öğretmenlerin okuma alışkanlıklarını araştırmıştır. Elde ettiği sonuçlar arasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin diğer branş öğretmenlerine nazaran daha fazla kitap okuduklarını bulunmaktadır. Çalışmanın sosyal bilgiler öğretmenleri üzerinde yürütülmesinden hareketle bu bulgunun değerli olduğu düşünülmektedir. Çetin vd. (2021) düzenli kitap okuma alışkanlığının mesleki anlamda kazanım sağlayacağını ifade etmektedirler. Pala (2019) ise kitap okuma alışkanlığı olan öğretmenlerin öğrenci, okul yönetimi ile olan ilişkisi ve dünya ile ülke meselelerine olan ilgilerinin daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Bütün bu araştırmalar kitap okuma davranışının entelektüel birikime dolayısıyla değer eğilimlerine katkı sağladığını ortaya koyar nitelikte olduğu akıllara getirmektedir.

Öğretmenlerin hizmetiçi eğitime katılma durumları ile MİDÖ puanları arasında bütün alt boyutlar ve ölçek toplam puanı kapsamında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Hizmetiçi eğitime katılan öğretmenlerin puanları hizmetiçi eğitime katılmayan öğretmenlerden daha yüksektir. Bu durum Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlerin kişisel ve mesleki

gelişimlerini arttırmak amacıyla düzenlediği eğitimlerin öğretmenler üzerinde olumlu etkiler sağladığını göstermektedir. Literatürde hizmetiçi eğitimle alakalı çalışmalara rastlamak mümkündür. Nartgün (2006) öğretmenlerin hizmetiçi eğitim programlarının gerekli ve yararlı olduğunu öğretmenlerin program bitiminde kendilerini gelişmiş hissettiklerini belirtmektedir. Kara (2017) ise yaptığı çalışmada, değer eğitimine ilişkin görüşlerle değerler eğitimine yönelik hizmetiçi eğitime katılma durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ifade etmektedir.

Yapılan çalışmada yabancı uyrukluların ülkelerine gitme ve Türkiye’de kalmaya devam etme durumları ile ilgili öğretmen kanaatlerine başvurulmuştur. “Hemen gitsinler” ve “Uygun zamanda gitsinler” yönündeki kanaatlerle MIDÖ puanları arasında bütün alt boyutlar ve ölçek toplam puanı kapsamında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde “Hemen gitsinler” şeklinde kanaat bildiren katılımcıların puanları “Uygun zamanda gitsinler” diyen katılımcılara göre daha yüksektir. Manevi ve insani değeri yüksek olan kimselerin daha insancıl ve daha hoşgörölü olacaklarından hareketle katılımcıların hem MIDÖ puanlarının yüksek oluşu hem de “Hemen gitsinler” kanaatinin mevcut oluşu araştırmanın en ilginç sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elde edilen bu bulgu, tezat bir görüntü verse de istihdam meselesine yönelik bir serzeniş olarak ifade edilebilir. Nitekim yabancı uyruklu barındırma oranları konu hakkında açıklama getirecektir. Çalışmanın yapıldığı ilin Türkiye’de barındırılan yabancı uyruklu nüfus bakımından ikinci sırada oluşunun bu durumu tetiklediği düşünülmektedir. Yabancı uyruklu kimselerin en yoğun yaşadığı şehir 530.758 kişilik nüfusla İstanbul’dur. İstanbul’u 430.129 yabancı uyruklu nüfusu ile Gaziantep ili izlemektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü., 2023).

Çakmak (2018) yaptığı çalışmasında, okul yöneticilerinin okullarda yabancı uyruklu öğrenci oranının yüksek olmasını sorun olarak gördüklerini belirtmiştir. Öğrencilerin yoğunluğu, sınıf mevcutlarının artmasına ve kaynaklardan öğrenci payına düşen payın azalmasına yol açacağı düşünülebilir. Kalabalık bir yönelik şehirdeki barınma problemlerini, fiyatların dengesizliğini ve iş bulma meselelerini etkileyecektir. Ortaya çıkan bu durum katılımcıların istihdam yönetimine yönelik bir eleştirisi olarak düşünülebilir. Erdem (2017), öğretmenlerin dil problemi yüzünden iletişim kurmakta zorlandığı ifade etmektedir. Bahsi geçen bu zorluklar öğretmenlerin değerlerini bir kenara koymasına neden olmuş olabileceği düşünülmektedir.

Maltaş (2021), yabancı uyruklu öğrencilerin dil problemi yaşadıkları ve bu nedenle derslere aktif katılım sağlayamadıklarını ifade etmiştir. Bu durumun öğretmen sabrını zorladığı ve ülkelerine geri dönme durumları hakkındaki kanaatlerini etkilediği düşünülebilir. Şensin (2016) sınıf öğretmenlerinin genel olarak yabancı uyruklu çocukların eğitim sistemimize dahil edilmesi konusunda olumsuz görüş bildirdiği ifade etmektedir. Elde edilen bu bulgu yabancı uyruklulara yönelik olumsuz algı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsedilen olumsuz algının öğretmenlerin kanaatlerini etkilemiş olduğu düşünülmektedir. Bu duruma ek olarak Efe vd. (2023) göç etmiş yabancı uyruklu bireylerin uyum düzeylerini ve sorunlarını anlamının akademik alanda gözden kaçırılan bir husus olduğunu ifade etmektedir.

Cin (2018) yabancı uyruklu öğrencilerle psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada öğretmenlerin yarısının sınıflarındaki yabancı uyruklu öğrencilerle sorunlar yaşadığı tabiatıyla psikolojik sağlamlığın düştüğünü ifade etmektedir. Bahsi geçen çalışmanın bulguları ile yapılan çalışmadan edilen bulgunun örtüştüğü ifade edilebilir. Psikolojik sağlamlığın düşük seyretmesi değer sistemi ne olursa olsun şahsiyetin korunması ve ruhsal uyumun sağlanması için kendini korumaya almış yabancı uyrukluların

ülkelerine geri dönme durumları hakkındaki kanaatler “Hemen gitsinler” yönünde kendini göstermiştir.

Yabancı uyruklu kimselerin ülkelerine hemen dönmesi gerektiği hakkındaki kanaatlerin yüksek oluşu, milli hassasiyetlerin insanların hayatlarında manevi ve insani değerlerin önünde seyrediyor olma ihtimaline ilişkin bir nedenden kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Güloğlu ve Yaşar (2023) göçün toplumsal dönüşümün temel dinamiklerinden olduğu belirtmektedir. Bu çerçevede yoğun bir yabancı uyruklu istihdamının bireylerin milli hassasiyetlerinin tetiklenmesine yol açabileceği düşünülmektedir.

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgular ve literatürde yapılan araştırmalar neticesinde bazı önerilerde bulunulabilir.

- Politika yapıcılar sınıf mevcutlarını yabancı uyruklu öğrenciler bakımından tekrardan düzenlemeli ve bu duruma yönelik önlemler almalıdır.
- Politika yapıcılar lisansüstü eğitim alan öğretmenlerin değer puanlarının daha yüksek olmasından hareketle bu durumu teşvik edecek mekanizmalar kurmalıdır.
- Öğretmenler kitap okumanın değer sistemine yaptığı katkıdan hareketle öğrencilerini kitap okumaya daha fazla teşvik etmelidir.

- Politika yapıcılar hizmetiçi eğitimin değer puanlarını artırmasından hareketle işlevsel hizmetiçi eğitim faaliyetlerini daha fazla düzenlemelidir.
- Bundan sonra yapılacak çalışmaların farklı branşlar üzerinde yapılması meselenin genelleştirilmesine ve daha sağlam kanaatler oluşturulmasına neden olabilir.

Kaynakça

- Alabaş, R., Kamer, T., & Polat, Ü. (2012). Öğretmenlerin kariyer gelişimlerinde lisansüstü eğitim: Tercih sebepleri ve süreçte karşılaştıkları zorluklar. *E-International Journal of Education And Research*, 3(4), 89-107.
- Aykırı, K. (2017). Sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim durumlarına ilişkin görüşleri. *Turkish Journal of Primary Education*, 2, 44-56.
- Baş, G. (2013). Öğretmenlerin lisansüstü eğitimden beklentileri: nitel bir araştırma (Niğde ili örneği). *Yükseköğretim Dergisi*, 3(2), 61-69.
- Başçı. Z. (2012). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Bulut, S., Kanat Soysal, Ö., ve Gülçiçek, D. (2018). Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğretmeni olmak: Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 1210-1238.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, E. A., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2022). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (33. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına*

- ilişkin görüşleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.*
- Cin, G. (2018). *Suriyeli Öğrencilere Eğitim Veren Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Sorunlar ve Psikolojik Sağlamlılık Düzeyi: Adana İli Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi.*
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2018). *Research methods in education. Routledge.*
- Çakmak, Ö. (2018). *Okul Yöneticilerinin Gözüyle Suriyeli Öğrencilerin Eğitiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kilis Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi.*
- Çetin, M., DüNDAR, M., Tugay, R.ve Yalçın, H. (2021). Okul yöneticilerinin kitap okuma alışkanlığına ilişkin görüşleri. *Cihanşümül Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 90-105.
- Efe, İ., Dalkılıç, M. M., ve Avar, Y. (2023). Academic integration of Kilis 7 Aralık university's international students into the higher education system. *Küllüye*, 4(1), 86-98.
- Efe, İ., Ülker, O., ve Dalkılıç, M. M. (2022). Zorunlu göçün 10. yılında Kilis'teki geçici koruma altındaki Suriyeliler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 71-97.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-42.
- Erses, T. ve Müezzini, E. (2018). İnsani değerler psiko-eğitim programının ergenlerde internet kullanımına etkisi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 313-326.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2023). *Geçici Koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.*
- Güloğlu, M. F. (2021). Nitel desenli göç araştırmalarında yöntem sorunları. *Ortadoğu ve Göç*, 11(2), 292-331. <https://doi.org/10.31834/ortadoguvegoc.1015073>

- Güloğlu, M. F., Yaşar, R. (2023). Suriyeli mülteci ailesi. Z. Özlü, Y. Karadaş, İ. Özhazar (Ed.), *Türkiye-Suriye ortak kültür, ortak tarih ve göç içinde* (s.556-581). Gaziantep Üniversitesi Yayınları.
- Güneş, A. (2015). Manevi-İnsani Değerler Eğilim Ölçeği (MİDÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of International Social Research*, 8(41), 1354-1360
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar* (4. Baskı). Ötüken Yayınları.
- Hökeleli, H. (2013). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi* (2. Baskı). Timaş Yayınları.
- Kadan, G. ve Küçükali, R. (2018). Öğretmen adaylarının insani değerler ve çocuk sevme düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 281-304. <https://doi.org/10.35235/uicd.464979>
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Kara, B. (2017). *İlkokul ve ortaokullarda değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi.
- Karacoşkun, M. D. (2013). İslam düşünce tarihinde insan psikolojisine yaklaşımlar. M. D. Karacoşkun (Ed.), *Din psikolojisi içinde* (s. 77-93) (2. Baskı). Grafiker Yayınları.
- Maltaş, N. B. (2021). *Sınıfında Suriyeli Öğrenci Bulunan Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Mersin İli Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi.
- MEB. (2024, 14 Ekim). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları*. <http://mufredat.meb.gov.tr>
- Nartgün, S. Ş. (2016). İlköğretim okulu öğretmenlerinin hizmetiçi eğitim programlarının etkileri üzerine düşünceleri (Bolu İli Örneği). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 157-178.
- Özdem, S., Bengisoy, A. ve Müezzın, E. E. (2020). Üniversite öğrencilerinin insani ve manevi değer eğilimlerinin

- sorumluluk duygusu ve davranış düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi: Kuzey Kıbrıs örneği. *Kisbu İlahiyat Dergisi*, (3), 35-78.
- Özenç, E. G., ve Saat, F. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Suriyeli Öğrencilerin Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar. *International Journal of Active Learning*, 4(2), 60-74.
- Özer, H., Aydın, A., Utlu, S., Duman, T. (2022). Okul yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Cihanşümül Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4), 30-42.
- Pala, F. (2019). Kitap okuma alışkanlığının sosyal bilgiler öğretmen davranışları üzerindeki etkisi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 2(2), 187-200.
- Peker, A. ve İskender, M. (2015). İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık üzerine etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 11-22.
- Şahiner, Y. (2005). *İlk ve orta öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin okuma alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları etkileyen faktörler (Elmadağ ilçesi örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Şensin, C. (2016). *Sınıf Öğretmenlerinin Suriye'den Göçle Gelen Öğrencilerin Eğitimlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi.
- Tanrıöğen, A. (Ed.). (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Uzun, E. M., & Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.
- Ünalın, A. ve Kartopu, S. Çok kültürlülük, demokratik vatandaşlık ve insan haklarına ilişkin tutumların dini-

- manevi değerlerle ilişkisi: Üniversite örneklemi üzerine bir araştırma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39, 145-184. <https://doi.org/10.35209/ksuifd.1071952>.
- Yazar, T. (2016). Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-68.
- Yıldız, M. (2017). Değerler eğitimi grup rehberliğinin üniversite öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeylerine etkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 85-102.
- Yılmaz, E., Güner, B. ve Caner, N. (2022). Meslek lisesi öğrencilerinin öz-yeterliklerinin yordayıcısı olarak insani değerler. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(236), 3181-3209. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.938186>